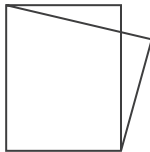

"Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det"

– en undersøgelse af minoritetsetniske studerendes trivsel på jordemoder- og sygeplejerskeuddannelsen

Annegrethe Nielsen, lektor; Annemette Vibeke Rasmussen, lektor & Kathrine Hoffmann Pii, lektor. Alle Københavns Professionshøjskole

Mange minoritetsetniske studerende oplever mistrivsel på deres studier. Mistrivsel påvirker den enkelte studerendes livskvalitet, læringsmotivation, faglige udbytte og gennemførelse af uddannelsen. I lyset af en generel rekrutteringskrise til velfærdsprofessionerne og et ønske om, at de professionelle skal afspejle samfundets diversitet, undersøger vi minoritetsetniske studerendes faglige og sociale trivsel på jordemoder- og sygeplejerskeuddannelsen på Københavns Professionshøjskole. Vi forstår trivsel ud fra Ryan og Decis selvbestemmelsesteori, der peger på betydningen af at opleve autonomi, kompetence og samhørighed for at kunne trives og være motiveret. Dataindsamlingen består af fokusgrupper med studerende og undervisere fra jordemoder- og sygeplejerskeuddannelsen, og vi foretager en deduktiv

indholdsanalyse inspireret af selvbestemmelsesteorien. Analysen viser, at minoritetsetniske studerende på begge uddannelser oplever et manglende tilhørsforhold til det brede fællesskab på uddannelserne, underkendelse af deres faglige kompetencer samt manglende anerkendelse af autonomi ved at blive opfattet som repræsentant for en minoritetsetnisk gruppe. Minoritetsetniske studerende oplever, at uddannelserne og underviserne i lav grad håndterer de trivselstruende elementer, mens underviserne udtrykker usikkerhed omkring håndtering af etnisk forskellighed i klasserummet. Resultaterne peger på dynamikker, der truer minoritetsetniske studerendes trivsel, og som forpligter uddannelserne til at handle. Vi foreslår tiltag, der adresserer de trivselstruende elementer, og som kan øge trivsel for alle studerende.

"Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det"

Altså jeg tror, at det der med grupper, det har altså påvirket mig meget. Hvordan man ikke bliver inkluderet. Både det faglige, men også det sociale, altså det bliver lidt sådan en ond cirkel, fordi så vil de ikke inkludere dig, jamen så gider man dem heller ikke. Så stopper jeg også med at prøve.

1. Introduktion: Hvorfor behovet for en muslimsk studiegruppe?

"Men lige så snart jeg bare fik øje på dem, så var jeg sådan, vi hænger fast! Fordi vi har bare noget andet, altså det der med, at vi kan relatere til hinandens baggrunde også" (FG1).

I 2019 tog en gruppe studerende initiativ til at oprette en studiegruppe for muslimske studerende med overvejende minoritetsetnisk baggrund på jordemoderuddannelsen, Københavns Professionshøjskole (KP). Gruppen tydeliggjorde betydningen af etniske og religiøse forskelle i studiemiljøet, der sjældent adresseres i videregående uddannelse (Pii & Nielsen, 2020; Khawaja, 2023b, 2023c). Studiegruppen

vakte nysgerrighed blandt undervisere – hvorfor var der behov for at danne denne gruppe, og var det et udtryk for mistrivsel? Derfor igangsatte vi en kvalitativ undersøgelse af minoritetsetniske studerendes faglige og sociale trivsel både på jordemoder- og sygeplejerskeuddannelsen på KP.

1.1 Baggrund
Studerendes trivsel i studielivet er afgørende for deres læring og studie gennemførelse og bør derfor være et centralt opmærksomhedspunkt for alle uddannelsesinstitutioner. Studerendes følelser i forhold til at være studerende har betydning for deres faglige engagement, sociale integration og troen på egne evner, særligt for uddannelser på professionshøjskoler (Danmarks

Evalueringsinstitut, 2019). Mistrivsel har negative konsekvenser for den enkelte studerendes læring, livskvalitet og studie gennemførelse samt bredere konsekvenser for det fælles studiemiljø på uddannelserne. I en tid, hvor velfærds- og professionsuddannelserne oplever en rekrutteringskrise, er det særligt relevant at have fokus på, hvordan vi støtter studerende, som vælger denne uddannelsesvej. Undersøgelser viser, at studerende med indvandrerbaggrund og efterkommere generelt oplever mindre social tilknytning end etnisk danske studerende på deres uddannelser (Danmarks Evalueringsinstitut, 2020). Der ses en tæt sammenhæng mellem den studerendes sociale tilknytning, hvor ofte den studerende samarbejder med andre studerende og tilbøjeligheden til

at søge hjælp i løbet af uddannelsen, hvis der er behov for det (Danmarks Evalueringsinstitut, 2020). Det er derfor relevant at undersøge minoritetsetniske studerendes sociale tilknytning til deres uddannelse og hvilke forhold, der har betydning, for bedre at kunne understøtte deres motivation til at gennemføre uddannelsen. Det er også relevant i forhold til at tiltrække flere studerende med minoritetsetnisk baggrund til bl.a. sygeplejerskeuddannelsen, hvor de på nuværende tidspunkt er underrepræsenteret i forhold til den generelle andel i befolkningen (Frederiksen, 2021). Rekruttering af minoritetsetniske studerende på de sundhedsfaglige uddannelser er en vigtig strategi for at imødegå etnisk ulighed i sundhed ved at understøtte større etnisk diversitet og repræsentativitet blandt sundhedsvæsenets professioner (Hempler et al., 2020).

I denne artikel fremlægger vi resultater fra en undersøgelse om den faglige og sociale trivsel hos jordemoder- og sygeplejerskestuderende med minoritetsetnisk baggrund. Vi har særligt fokus på de faktorer, som truer de studerendes trivsel, for at kunne foreslå tiltag, der kan forbedre trivslen på uddannelserne.

2. Teori

Vores forståelse af trivsel bygger på selvbestemmelsesteorien, der blev udviklet i 1970’erne som et opgør med datidens udbredte behavioristiske forståelse af menneskers adfærd og motivation. Selvbestemmelsesteorien anskuer menneskers selvbestemmelsestrang som afgørende for motivation og trivsel. Teorien er udviklet af de amerikanske psykologer Deci og Ryan, og i denne artikel tager vi udgangspunkt i Ravns formidling af teorien (Ravn, 2021).

Trangen til selvbestemmelse – at definere egne valg og træffe egne beslutninger – ligger dybt i ethvert menneske. Hvis ikke trangene tilgodeses, vil mennesket mistrives. De nødvendige omgivelser og vilkår, der støtter menneskers trivsel, forudsætter, at tre grundlæggende og sammenvævede behov opfyldes: autonomi, kompetence og samhørighed. Ravn beskriver, at autonomi handler om menneskers behov for at tage ejerskab og vælge det, som er i overensstemmelse med egne værdier og præferencer. Kompetence handler om oplevelsen af at kunne handle på det, man vil, og knyttes dermed ikke til objektive vurderinger af den konkrete handling. Det handler ikke om at være dygtig til noget, andre har valgt, men at man er i stand til at handle på det, der er vigtigt for en selv. Endelig handler samhørighed om at føle sig som del af et fællesskab, hvor der gives og modtages omsorg, venskab og kærlighed, og som også indebærer gensidige forpligtelser (Ravn, 2021). I en uddannelseskontekst gælder det om at tilrettelægge omgivelser og vilkår, der bedst muligt støtter de tre behov for at sikre studerendes læring og trivsel. Begreberne udfoldes i forbindelse med vores analyse (afsnit 4).

3. Metode

Data blev genereret af to af forfatterne (AN og AR), som gennemførte tre fokusgrupper med studerende fra jordemoder- og sygeplejerskeuddannelsen og en med undervisere fra de to uddannelser (se tabel 1). Fokusgrupper som metode muliggjorde drøftelse og diskussion af de studerendes trivsel. De gav indsigt i perspektiver og erfaringer på tværs af studerende og uddannelser, og hvordan minoritetsetnisk status og dens betydning forhandles i henholdsvis

studenter- og undervisergrupper (Halkier, 2016). Til første fokusgruppe inviterede vi den gruppe studerende, der havde oprettet en muslimsk studiegruppe. Til de andre fokusgrupper blev studerende rekrutteret via mails og en digital læringsplatform. Alle, der ønskede at deltage, blev inviteret. De deltagende studerende gik på 3., 5. og 7. semester og afspejlede en bred etnisk sammensætning, der inkluderede somalisk, kurdisk, irakisk, afghansk, østafrikansk og srilankansk baggrund. Undervisere blev rekrutteret via mail, og alle, der meldte sig, blev inviteret. To undervisere kunne ikke deltage i fokusgruppen og blev interviewet individuelt. Den ene underviser opsøgte vi specifikt, da hun har minoritetsetnisk baggrund, og vi ønskede hendes perspektiv som en af de meget få undervisere med minoritetsetnisk baggrund på uddannelserne. Alle deltagere gav informeret samtykke og er anonymiseret.

Emnet for fokusgruppen med studerende var trivsel på studiet og betydningen af deres minoritetsetniske baggrund for studieliv samt deres relation til medstuderende og undervisere. I fokusgruppen med undervisere blev deltagerne præsenteret for udsagn fra de studerendes fokusgrupper som udgangspunkt for deres drøftelser om betydningen af minoritetsetnisk status og grupperinger i uddannelserne.

Fokusgrupperne blev lydoptaget og transskriberet, hvorefter deduktiv indholdsanalyse (Mathar & Larsen, 2023) blev udført af alle forfatterne. De analytiske kategorier bygger på de tre grundlæggende behov: autonomi, kompetence og samhørighed, som selvbestemmelsesteorien skitserer

”Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det”

Fokusgruppe 1 foretaget af AN	Fokusgruppe 2 foretaget af AR	Fokusgruppe 3 foretaget af AR	Fokusgruppe 4 foretaget af AR og AN	Individuelle interviews (2) foretaget af AN
3 jordemoder-studerende	2 sygeplejerske-studerende 1 jordemoder-studerende	2 sygeplejerske-studerende 1 jordemoder-studerende	2 undervisere fra jordemoder-uddannelsen 3 undervisere fra sygeplejerske-uddannelsen	2 undervisere fra sygeplejerske-uddannelsen

Tabel 1: Dataindsamling

er afgørende for trivsel (Ravn, 2021). Meningsbærende enheder blev kategoriseret i forhold til de tre begreber, og fortolkningen af begreberne blev drøftet og præciseret af forfatterne i fællesskab. Artiklens fokus er på resultater, hvor vi finder sammenhæng mellem trivsel og minoritetsetnisk position. Andre elementer, som kan være væsentlige for trivslen, er ikke beskrevet.

Vores undersøgelse indebærer særlige overvejelser om definitionen af målgruppen: minoritetsetniske studerende. Vores egen position er ikke neutral og har indflydelse på, hvordan data genereres og fortolkes. Med definitionen er vi med til at skelne mellem minoritetsetniske studerende og andre studerende som to distinkte kategorier, hvilket kan være med til at fastholde os kritiske over for. Vi er således opmærksomme på de processer af racialiseret andetgørelse og minorisering, som vores sprog og sproglige kategorier medfører, og som Khawaja gør opmærksom på er udbredte i en dansk uddannelseskontekst (Khawaja, 2023b, 2023c). Som Gullestad påpeger, er etnisk ulighed et svært emne at adressere i en dansk og nordisk sammenhæng, fordi det er i modstrid med vores nationale selvforståelse som et

egalitært velfærdssamfund (Gullestad, 2004). Dette kan medføre, at emnet bliver ”tavs gjort” (Khawaja, 2023c) – og dermed ikke kan handles på. Derfor har vi i denne artikel særligt fokus på at fremlægge resultater, der netop handler om sammenhængen mellem minoritetsetnisk position og trivsel.

4. Resultater og analyse
4.1 Samhørighed – når man står uden for det store fællesskab
Ifølge selvbestemmelsesteorien handler samhørighed om at opleve varme og nærende fællesskaber. Menneskets trang til at føle sig forbundet med andre bidrager helt centralt til menneskers villighed til at indoptage og godkende værdier og adfærdsreguleringer, der ses hos andre. Det fordrer, at fællesskabet opleves autentisk og støtter den enkeltes oplevelse af autonomi (Ravn, 2021).

Hos initiativtagerne til studiegruppen for muslimske jordemoderstuderende forklarede de motivationen til gruppen således: *”Vi manglede det, altså i halvandet år var vi bare sådan: Hvor er vores folk?”* (FG1).

De studerende udtrykte behov for et fællesskab, de kunne føle sig trygge i, hvor de kunne forstå og spejle sig i hinandens

erfaringer og bekymringer, fx om håndtering af ramadan og tørklæde-brug i klinikken. Det var en generel erfaring hos de studerende i undersøgelsen, at det er vanskeligt at føle sig som en del af det bredere fællesskab på studiet.

En sygeplejerskestuderende sagde: *”Man er ret hurtig til at danne grupper i sin klasse (...). Man ved sådan den og den gruppe, her sidder danskerne, her sidder dem med anden etnisk baggrund, her sidder tørklædepigerne, og det er sådan, så man føler sig lidt tvunget til at komme ind i gruppen, fordi ellers så har man ikke rigtig nogen”* (FG3).

En jordemoderstuderende sagde: *”Jeg kan huske i hver pause, der gik jeg ud på toilettet, og så plukkede jeg øjenbryn, eller (...) bare sådan sad ude på toilettet, fordi jeg bare var sådan, hvor skulle jeg ellers være. Det gjorde jeg i hver pause. Og så gik jeg ud på skolen og fandt mine andre minoritetsvenner fra andre uddannelser, hvor vi sad der, og skyndte mig tilbage, altså jeg følte det, som om jeg var fremmed”* (FG1).

I den selvoprettede studiegruppe var det ikke entydigt, hvad der var afgørende for at blive en del af gruppen. Der blev overordnet henvist til minoritetsetnisk og

muslimsk baggrund, og gruppen inkludere studerende med minoritetsetnisk baggrund født i og uden for Danmark, muslimer med/uden tørklæde og etnisk danske konvertitter. Gruppens interne heterogenitet blev ikke problematiseret, og det blev i stedet italesat, at gruppen var inkluderende for de studerende, som havde behov for et andet fællesskab. Det fællesskab, som gruppen havde behov for at danne et alternativ til, blev heller ikke beskrevet entydigt, men de mest tydelige karakteristika var, at den bestod af en majoritet af etnisk danske studerende og en fest- og druk-kultur, som de minoritetsetniske studerende ikke deltog i og derfor følte sig ekskludere fra: *”Ja præcis og så snakker de om fredagsbaren helt til onsdag, og så blev det næsten fredag igen. Altså du kunne jo aldrig komme med [i samtalen], fordi ej så var der ham her, og så var der det her, og man sad bare sådan helt kedelig”* (FG1).

De studerendes oplevelse af manglende samhørighed med det bredere fællesskab blev forstærket i forbindelse med gruppedannelse og -arbejde, som udgør en stor del af uddannelsernes studiepraksis både i forbindelse med undervisning og eksaminer. En studerende sagde: *”Altså jeg tror, at det der med grupper, det har altså påvirket mig meget. Hvordan man ikke bliver inkluderet. Både det faglige, men også det sociale, altså det bliver lidt sådan en ond cirkel, fordi så vil de ikke inkludere dig, jamen så gider man dem heller ikke. Så stopper jeg også med at prøve”* (FG2).

En studerende fortalte, at eksklusionen kom til yderligheder under covid-19-pandemien, hvor meget studieaktivitet foregik online: *”... så det var Zoom, Zoom*

hele tiden i gruppearbejde. Og nogle gange havde man kameraet tændt eller slukket. Men uanset hvad jeg sagde, der kom ikke svar. Altså jeg blev ignoreret. De svarede slet ikke på mine spørgsmål eller kommentarer. Det var, som om jeg ikke eksisterede i det der Zoom-rum. Til sidst så slukkede jeg kameraet (...) og jeg sad bare og lyttede til dem” (FG2).

Gruppedannelse og -arbejde opleves sårbart for mange studerende, men for de minoritetsetniske studerende er sårbarheden også knyttet til minoritetsstatus. De oplevede ofte at bliver valgt fra eller i hvert fald ikke valgt til. Studerende fortalte, at der i gruppedannelsesprocessen var studerende, der stod tilbage og ikke hørte til nogen steder, og som derfor blev sat sammen i, hvad en studerende omtalte som 'looser-gruppen'. En gruppe, der ofte består af minoritetsetniske studerende. En studerende, som havde oplevet det, udtrykte: *”Altså jeg kan også godt bonde [engelsk for at skabe bånd] med andre mennesker. Altså den der forudindtagethed, man har. Jeg skal ikke kun i gruppe med Fatima, jeg skal også i gruppe med en eller anden”* (FG3).

De studerende havde blandede oplevelser af, hvordan undervisere faciliterede gruppedannelsen. De oplevede, at eksklusionen fra gruppedannelse blev forstærket, når undervisere negligerede, at det var det, der skete: *”Selvom vores underviser ser, at jeg bliver fravalgt, er der ingen, der gør noget ved det.”* (FG3). Nogle undervisere italesatte problemet med gruppedannelse og eksponerede dermed, at visse studerende er uden for fællesskabet og har særlige vanskeligheder, hvilket forstærker oplevelsen af marginalisering.

Også blandt underviserne blev gruppedannelse og grupperinger drøftet. Underviserne så en tydelig tendens til, at minoritetsetniske studerende var i grupper for sig selv, og var i tvivl om, hvordan de skulle forholde sig til grupperingerne; om de aktivt skulle sørge for at fordele eller samle de minoritetsetniske studerende. Underviserne oplever, at der er meget på spil i gruppedannelsesprocesser, og diskuterede fordele og ulemper ved gruppedannelse styret af underviseren eller af de studerende selv. En underviser påpegede risikoen, når de studerende selv danner grupperne: *”... altså ligegyldigt, hvilke modeller vi sætter op, hvis de selv er med til at vælge, så vælger de efter, hvem de gerne vil være sammen med. Og så bliver der nogle ... der bliver altid en restgruppe. Om det så er dem med etnisk minoritetsbaggrund ... men de står der ofte”* (FG4).

Dette bekræfter de studerendes bekymring for at ende i 'looser-gruppen'. Undervisernes tvivl om, hvordan de skal håndtere situationen, repræsenterer et dilemma imellem enten at ignorere eksklusionen af den studerende, og dermed ikke bidrage til løsning af problemet, eller at udstille den studerendes marginaliserede position igennem italesættelse af problemet.

4.2 Kompetencer – dem, man har, og dem, der betvivles
Kompetence handler ifølge selvbestemmelsesteorien om, hvorledes individet håndterer udfordringer. Hvis de kompetencer, individet skal udvikle, er godkendt af individet selv, og desuden anses som mulige at tilegne sig, vil trivsel og motivation have de bedste betingelser (Ravn, 2021). Derfor er læringsudfordringer, som den studerende kan godkende, samt har

”Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det”

Det overraskede undervisergruppen, at de minoritetsetniske studerende oplever en generel nedvurdering af deres kompetencer blandt deres etnisk danske medstuderende. Det overraskede imidlertid ikke den underviser, der selv har minoritetsetnisk baggrund, og som havde oplevet det samme igennem sin uddannelse.

mulighed for at honorere, et optimalt udgangspunkt for trivsel under uddannelse.

4.2.1 Kompetencer i en skolekontekst
Flere studerende udtrykte, at der i gruppearbejde med etnisk danske studerende ofte blev tvivlet på deres faglige kompetencer. En studerende fortalte: *”Der var bare en ekstra tvivl om mine evner eller min kunnen, fordi jeg ligesom også kom fra et andet land, eller at jeg ikke lignede dem. Det kunne jeg godt mærke, når jeg sådan rent fagligt kom og sagde noget, så blev det dobbelttjekket. Og jeg tænkte: det er der jo ikke noget behov for, fordi det, jeg siger, og det, jeg skriver, det er jo fra de samme bøger, som vi har fra pensum”* (FG2).

Den studerende valgte efterfølgende at kontakte underviseren for at validere sit skriftlige bidrag og fik opbakning. En anden studerende, som genkendte oplevelsen, handlede anderledes: *”Altså jeg føler, jeg ser mig selv i spejlet, når I taler, fordi jeg har oplevet præcis det samme. (...) det med at der skulle lige dobbelttjekkes, om jeg ved, om jeg har styr på tingene. (...) Så jeg giver meget hurtigt op og giver dem ret. Og det har jeg faktisk gjort alle semestre med alt gruppearbejdet, fordi det er meget udmattende for mig. Også fordi jeg altid er endt i studiegrupper, hvor jeg er den eneste med anden etnisk baggrund. Så det har været sådan der fire mod én. Og det bliver rigtig hårdt”* (FG2).

Denne studerende opgav kampen og lod de andre i gruppen få ret. Flere af de studerende beskrev, hvordan det at blive mødt med mistro i studiegrupper er opslidende.

En studerende havde prøvet at konfrontere en medstuderende, da hun oplevede forskelsbehandling: *”... og så var det bare, fordi han ikke forstod teorien. (...) Så da han læste bogen, så var han sådan: ’nåh okay, det er derfor, du har skrevet sådan’. (...) Men ja, så sagde han: ’du skal jo ikke blive sur, det kan jo ske for alle’. Så sagde jeg til ham: ’det passer ikke, for det er kun mig [det sker for], så det kan jo ikke ske for alle i gruppen”* (FG3).

Hvor man bare tænker, altså er jeg kommet til domstolen lige nu, har jeg begået kriminalitet, eller er jeg faktisk kommet for at være i praktik?

Det overraskede undervisergruppen, at de minoritetsetniske studerende oplever en generel nedvurdering af deres kompetencer blandt deres etnisk danske medstuderende. Det overraskede imidlertid ikke den underviser, der selv har minoritetsetnisk baggrund, og som havde oplevet det samme igennem sin uddannelse.

En underviser fortalte, at hun oplevede, at nogle stille minoritetsetniske studerende ofte ‘gled af’, når hun forsøgte at engagere dem og stille krav til dem i forhold til tilstedeværelse og aktiv deltagelse i undervisning og gruppearbejde. Dette gjorde det svært for hende at vurdere deres kompetencer, hvilket flere undervisere kunne genkende. En sagde: *”Jeg ved, at den gruppe [af minoritets-etniske studerende], som du snakker om, der er der kun én, der siger noget, fordi de andre ikke vil. Og de har aftalt, at hun*

altid siger det (...). Men der hersker jo sådan nogle kulturelle fortællinger om, tænker jeg, at når man er stille og ikke bruger sine ord og det, man lærer, så har man måske et mindre intellekt” (FG4).

Også sproglige vanskeligheder blev drøftet. En underviser fortalte: *”Der var en gruppe, og der var en med etnisk minoritetsbaggrund i den gruppe, som ikke talte særlig godt dansk (...), og det endte med, at de simpelthen blev så meget i tvivl, fordi når de sad og skrev sammen, så var det ret ubehjælpomt, det hun kunne skrive. Når de så sagde: ’Nu arbejder vi på noget hver især’, så kom hun med noget fuldstændig formfuldendt. Så de var meget sikre på, hun havde taget det fra et andet sted, hun havde fundet det, plagieret det”* (FG4).

Om den studerende plagierede eller ej, ved vi ikke, men underviserens historie

peger på, hvordan studerendes forskellige forudsætninger kan skabe mistro og frygtsomme handlinger blandt de studerende. De etnisk danske studerende frygter først, at den minoritetsetniske studerendes dårlige danskundskaber vil trække gruppeprojektet ned og derefter, at de kan blive anklaget for plagiat. For den minoritetsetniske studerende kunne plagiat være den strategi, der blev anvendt af frygt for ikke at kunne bidrage ligeværdigt til gruppeprojektet.

4.2.2 Kompetencer i en klinisk kontekst
Nogle studerende oplevede større anerkendelse af deres kompetencer i klinisk praksis: *”Ja, jeg har en erfaring, og når jeg er ude i praksis, altså jeg stråler, fordi jeg ved, at jeg er sikker på ... og jeg skal ikke være med grupper. Jeg skal ud og præsentere, hvad jeg kan”* (FG3).

”Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det”

Det havde stor betydning for den studerende, at hendes kompetencer blev anerkendt i det kliniske praksisfællesskab. Men det er ikke alle kompetencer, der anerkendes. En jordemoderstuderende fortalte: *”... der var det nogle muslimer, der havde valgt navn fra koranen [til den nyfødte], og hun [den fødende kvinde] bad under fødslen (...). Så var jeg sådan: ’Nå, det hjælper for dig, hvad er det, du gør?’ (...). Det, synes hun [den kliniske vejleder], bare ikke var i orden, så hun afbrød faktisk vores samarbejde. Blandt andet på grund af, at der blev snakket for meget om kultur og religion (...). Men det var bare mærkeligt, at det blev accepteret så hurtigt fra mit uddannelsessted”* (FG3).

Den studerende, der prøvede at bruge andre kompetencer end dem, der er erhvervet i uddannelsessystemet, oplevede, at de blev underkendt både af den kliniske vejleder og af uddannelsesstedet.

4.3 Autonomi – hvem man er, og hvem man repræsenterer
Autonomi ses som individets mulighed for at tage ejerskab over eget liv og vælge i overensstemmelse med egne præferencer og værdier, så der opleves autenticitet. Det betyder ikke, at individet alene skal handle ud fra egne behov og indfald, men at individet på et højere refleksionsniveau skal kunne godkende sine handlinger for at opleve autonomi (Ravn, 2021). De studerende oplevede ofte, at de blev opfattet som repræsentant for en ‘anden’ gruppe, hvis adfærd og værdier de skulle forklare og forsvare uden nødvendigvis at føle sig som en del af den gruppe: *”Det er, som om der er sådan en opfattelse af, at fordi jeg går med tørklæde, så ser de det*

som et kæmpe skilt, hvor der står ’Bare spørg mig om alt”” (FG3).

”Hvor man bare tænker, altså er jeg kommet til domstolen lige nu, har jeg begået kriminalitet, eller er jeg faktisk kommet for at være i praktik?” (FG2).

At minoritetsetniske studerende oplever at blive set som repræsentanter for en gruppe, der er anderledes og ofte problematiseret, kan bidrage til følelsen af ikke at høre til. Deres minoritetsetniske position overskygger på den måde deres individualitet og kan gøre det vanskeligt at tage ejerskab til deres identitet og at handle autentisk ud fra deres individuelle overbevisninger.

I undervisergruppen var der konsensus om, at etnicitet ikke burde have betydning for at opnå et tilhørsforhold på uddannelserne, og der var et generelt ønske om at imødegå etnisk forskelsbehandling og diskrimination. Der var også enighed om, at betydningen af etnicitet er svær at tale om, og at forskelle mellem underviseres og studerendes etnicitet kunne være en barriere i relationsdannelsen. En underviser sagde: *”... vi mangler ligesom noget viden. Vi mangler noget i det område, vi vil gerne øge trivsel, vi vil gerne fastholde de studerende. Altså, det er bare nemmere for mig at nå nogle, der minder om mig selv”* (FG4).

Underviseren bekræftede hermed, hvad en af de studerende i fokusgruppen udtrykte meget klart: *”Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det”*, som er artiklens titel.

Men nogle gange skal der ikke så meget til, for at minoritetsetniske studerende

oplever at blive set som en del af fællesskabet. En studerende fortalte om en episode fra undervisningen: *”... [der var] en underviser, hvor hun sagde, ja nu har vi et par, den ene hedder Mohammed, den anden hedder Anna. (...) Altså jeg var helt, da jeg kom hjem, sagde jeg det til min mand og til mine forældre, og de var bare sådan, ej hvor er det fantastisk, fordi jeg synes virkelig, det er meget multikulturelt”* (FG2).

Selvom etnisk ulighed i sundhed er et veletableret faktum, så fylder betydningen af etnicitet og etnisk diversitet som fagligt tema ikke meget i undervisningen på uddannelserne. Som en sygeplejeunderviser udtrykte: *”det larmer, så lidt vi snakker om det”*. Der er undervisning rettet mod diversitet, men det handler mere om køn og seksualitet. Underviserne syntes i varierende grad, at det var svært at integrere perspektiver på etnicitet i undervisningen, og udtrykte en usikkerhed om, hvordan det skulle gøres: *”Men hvad er det for nogle ord, man bruger. Jeg er hele tiden bange for at sige noget forkert og træde nogen over tæerne”* (FG4).

Eneste undtagelse var underviseren med minoritetsetnisk baggrund: *”Jeg tror, jeg kan tillade mig noget mere, fordi jeg selv er fra [land]. Jeg plejer bare at kalde dem udlændinge, og det er også det ord, de bruger over for mig. (...) Det er jo ikke for at stigmatisere eller noget, men jeg tror også godt, jeg kunne sige ’sort’ til en, uden at de ville føle sig fornærmet. Jeg tror også, at jeg selv er blevet benævnt ’sort’, uden at jeg blev fornærmet, men det ville jeg være blevet, hvis det havde været en etnisk dansker, der havde sagt det”*. (Interview 2).

På denne måde validerer den minoritets-etniske underviser, at der er grund til at være forsigtig som majoritetsetnisk underviser, når etnicitet sættes på dags-ordenen.

4.4 Opsummering

Vi har analyseret de minoritetsetniske studerendes trivsel via kategorierne samhørighed, kompetence og autonomi, som ifølge selvbestemmelsesteorien udgør de grundlæggende elementer af menneskelig trivsel. Vores analyse viser, at de minoritetsetniske studerende oplever en lav grad af samhørighed med deres etnisk danske medstuderende og undervisere på uddannelserne. Deres kompetencer bliver ofte underkendt, og særligt skaber gruppedannelse og -arbejde trivselstruende situationer. Endelig udfordres deres autonomi, når de skal repræsentere og stå til regnskab for et minoritetsetnisk perspektiv og derved positioneres uden for det store fællesskab. Selvom analysen adskiller de tre kategorier, er det vigtigt at understrege, at de er sammenvævede behov og har gensidig indvirkning på hinanden. Den lave grad af samhørighed medvirker til underkendelsen af kompetencer og udfordrer autonomien, som igen forstærker den lave oplevelse af samhørighed i det brede fællesskab. Vores resultater har særligt fokus på, hvordan de grundlæggende elementer af trivsel trues i uddannelserne og peger på et behov for at diskutere konkrete tiltag, der kan forbedre trivslen.

5. Diskussion

Vi vil diskutere tre centrale forhold, som vores resultater belyser: gruppedannelse, kompetencestøtte og dét at sætte betydningen af etnicitet på den uddannelsesmæssige dagsorden.

5.1 Gruppedannelse

I gruppedannelse og -arbejde eksponeres både de minoritetsetniske studerendes sociale udgrænsning og den udbredte underkendelse af deres kompetencer. Både de studerende og underviserne oplever, at de minoritetsetniske studerende ofte ender med at bliver skilt ud fra det brede fællesskab. Det er derfor væsentligt at diskutere, hvilke strategier der kan bruges for at undgå dette.

I en undersøgelse af fællesskaber i ungdomslivet beskrives de sociale positioner ‘for synlig’, ‘usynlig’ og ‘uforløst’ (Sørensen et al., 2023), der rammer de erfaringer, som studerende og undervisere giver udtryk for i vores undersøgelse. Minoritetsetniske studerende er næsten per definition ‘for synlige’ med deres minoritetsetniske status, særligt når de skilles fra i gruppedannelsesprocessen. For at støtte et bredere samarbejde er det hensigtsmæssigt at fremme studerendes kendskab til hinanden gennem aktiviteter og desuden støtte en forståelse af, at andre studerende end dem, man kender, kan bidrage positivt til det faglige resultat (Ravn, 2021). Sørensen et al. (2023) foreslår, at man arbejder struktureret med at facilitere gruppedannelse på tværs af eksisterende sociale grupperinger, at gruppedannelse styres af underviserne, og at de tydeligt italesætter studiegruppen som et arbejdsfællesskab med fokus på den opgave, der skal løses.

Positionen som ‘usynlig’ beskrives af flere studerende, ikke mindst i eksemplet hvor en studerende under et Zoom-møde fuldstændigt ignoreres. Sørensen et al. (2023) fraråder at italesætte de usynlige positioner som et problem og som genstand for andres inkluderende

indsats; en pointe, der også fremgår i en analyse af racialiserede praksisser på uddannelsesområdet (Khawaja, 2023b), som pointerer, at italesættelsen blot vil forværre marginaliseringen.

Positionen ‘uforløst’ beskriver oplevelsen af, at der er væsentlige sider af personen, der ikke kommer i spil i fællesskabet. Dette genkendes blandt studerende i vores undersøgelse, der oplever, at de grupper, de indgår i, ikke gør noget særligt godt for dem, men snarere betvivler deres kompetencer og bidrag. Sørensen et al. (2023) beskriver denne position som særligt svær, hvis der er institutionelle forventninger til, at gruppen skal udgøre et meget givende socialt fællesskab. I stedet bør man pege på alternative sociale muligheder i det større fællesskab samt acceptere og støtte, at de studerende finder deres sociale tilhørsforhold i andre fællesskaber. De jordemoderstuderendes selvoprettede studiegruppe er netop et eksempel på det og tilbyder et positivt socialt og fagligt rummeligt fællesskab som alternativ til det bredere fællesskab på uddannelsen.

5.2 Kompetencestøtte

Ifølge Ravn (2021) er det vigtigt for udvikling af studerendes oplevelse af kompetence, at der skabes et opgaveorienteret klima i uddannelsen, hvor det også er muligt at have det sjovt og rart sammen. At skabe fokus på opgaven, som gruppen skal løse, vil støtte studerende i såvel den ‘uforløste’, den ‘usynlige’ og den ‘for synlige’ position, hvor det sociale element træder i baggrunden. Oplevelser i faglige sammenhænge, hvor man kan se sig som en værdsat del af gruppen, er vigtige for oplevelsen af at høre til og være kompetent. Det er her

”Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det”

... vi mangler ligesom noget viden. Vi mangler noget i det område, vi vil gerne øge trivsel, vi vil gerne fastholde de studerende. Altså, det er bare nemmere for mig at nå nogle, der minder om mig selv.

vigtigt at nedtone konkurrence (Ravn, 2021), hvilket jo kan være svært, når meget gruppearbejde tilsigter eksamen og har et vurderingsformål. I det videregående uddannelsessystem ses det ofte, at studerende vælger samarbejdsgrupper efter faglig ambition og niveau. De studerende i undersøgelsen har alle oplevet, at deres kompetencer drages i tvivl af de etnisk danske medstuderende. Konsekvenserne heraf er store, særligt fordi underviserne er uvidende om det og derfor ikke handler på det. Her kan det være relevant at sikre mere individualiseret stilladsering og feedback, så den enkelte studerendes progression synliggøres – for underviseren og for den studerende selv (Ravn, 2021). Det har en stor negativ effekt at blive mistroet på sin faglighed, og selv enkeltstående oplevelser kan true opfyldelsen af faglige mål (Tinto, 2017). Den generelle nedvurdering af minoritetsetniske studerendes kompetencer er et strukturelt og kul-

turelt problem, og det bør undersøges, hvordan undervisere kan validere minoritetsetniske studerendes kompetencer over for andre studerende. Her er det efter vores opfattelse kontraproduktivt, når undervisere lader minoritetsetniske studerende ‘glide af’, eller når det accepteres, at en enkelt studerende altid fremlægger gruppens arbejde i plenum. En undersøgelse af minoritetsetniske elever på SOSU-uddannelsen finder, at en overdreven hensyntagen til sprogligt udfordrede minoritetsetniske elever, hvor underviserne fx ikke italesætter fejl, opfattes af eleverne som fagligt useriøst (Brygger et al., 2022). I vores undersøgelse ser vi et eksempel på, at studerendes erfaringer og viden, der er knyttet til en muslimsk kontekst, ikke anerkendes som kompetence. Det er derfor relevant at udforske, hvad der opfattes som kompetencer i et fagligt fællesskab. I et samfund med voksende etnisk, religiøs og kulturel diversitet er det oplagt at

anerkende og udvikle disse kompetencer hos kommende sundhedsprofessionelle – hvad der betegnes som kulturelle eller interkulturelle kompetencer, og som er et internationalt anerkendt og veletableret fagligt område (Li et al., 2023).

Nogle studerende har brug for studie-støttende initiativer, hvilket uddannelserne har ansvar for at levere. Selvbestemmelsesteorien underbygger dette og peger på, at studerende, der får relevant kompetencestøtte, vil opleve øget ejerskab til egne kompetencer samt opnå evne til at udrette noget, de finder betydningsfuldt (Ravn, 2021). Det er en vigtig pointe, at alle disse tiltag kræver et fokus på den enkelte studerendes behov. Forskningen peger desuden på, at støtten gives mest effektivt i forbindelse med den eksisterende undervisning snarere end som en parallel aktivitet (Tinto, 2017; Katznelson et al., 2022).

5.3 At sætte etnicitet på dagsordenen
Det er vigtigt at sætte betydningen af etnicitet på dagsorden i en uddannelsesmæssig kontekst. Dels for at adressere den studiemæssige mistrivsel, der knytter sig til den minoritetsetniske position, og dels i forhold til uddannelsens indhold og betydningen af etnicitet i en sundhedsfaglig kontekst. Khawaja, som har belyst racialiseringsprocesser i en dansk uddannelsesmæssig kontekst, beskriver betydningen af etnicitet som et fortiet og benægtet tema (Khawaja, 2023a), hvilket kan forstærke studerendes mistrivsel. Hun inddrager begrebet minoritetsstress til at udfolde det kontinuum af psykiske belastningsreaktioner, som minoriserede personer ophober på baggrund af erfaringer med at blive set ned på eller udpeget som anderledes (Khawaja, 2023b, 2023c). Minoritetsstress kan komme til udtryk som lavt selvværd, angst og undgåelsesadfærd eller som modløshed og træthed (Khawaja, 2023a). Tilstanden indebærer en konstant frygt for afvisning, hvilket vi i særdeleshed ser i forbindelse med gruppedannelse og frykten for at blive fravalgt. Tinto (2017) pointerer i en uddannelsesmæssig kontekst, at et resultat af andre menneskers negative stereotype forestillinger om en studerende, der tilhører en særlig gruppe, i sidste ende kan betyde, at den studerende underpræsterer. Med selvbestemmelsesteorien kan man argumentere for, at behovet for autonomi dermed ikke dækkes, fordi man ikke oplever anerkendelse for den, man er (Ravn, 2021), men reduceres til en repræsentant for en gruppe, der ofte problematiseres.

Benægtelsen eller fortielsen af etnicitet i sundhedsfaglige uddannelser har store konsekvenser, da etnicitet har en

sundhedsfaglig betydning. Etnisk ulighed i sundhed er et uomtvisteligt faktum (Hempler et al., 2020), som kommende sundhedsprofessionelle skal forstå og imødegå i deres praksis. I vores undersøgelse er der forskellige oplevelser af at være repræsentanter for en minoritetsetnisk gruppe. Nogle finder det værdifuldt og vigtigt at bidrage til interkulturel dialog og forståelse, mens andre føler sig udsatte som ufrivillige repræsentanter, og at repræsentationen kan være på bekostning af deres individualitet. Det kræver tydelig rammesætning fra undervisernes side at skabe tryghed til at drøfte betydningen af etnisk og kulturel diversitet i klasserummet, og at undviserne har vilje, mod og kompetencer til at facilitere diskussioner med svære emner og uenighed (Moffitt & Durnford, 2021). Vores undersøgelse viser, at den enkelte underviser ikke oplever at kunne det. Derfor er der brug for at arbejde med dette i fællesskab og på et institutionelt plan.

Undervisere skal i forhold til gruppedannelse: - Facilitere gruppedannelse og sørge for rotation, så studerende får erfaring med at samarbejde og udfolde deres kompetencer i mange forskellige grupper - Italesætte studiegrupper som et arbejdsfællesskab, der har et fælles ansvar for at løse en faglig opgave - Acceptere og støtte de sociale grupperinger, som studerende selv danner som supplement til de underviser-faciliterede arbejdsfællesskaber
Undervisere skal i forhold til kompetencestøtte: - Sørge for, at de studerende får de kompetencestøttende initiativer, de har brug for – helst som en integreret del af den almindelige undervisning - Stille faglige krav til alle studerende og sikre, at de får mulighed for at udvikle, udfolde og validere deres kompetencer
Undervisere skal sætte betydningen af etnicitet på dagsordenen ved at: - have pædagogiske drøftelser på uddannelsen* - inddrage etnisk ulighed som sundhedsfagligt tema i uddannelsen

Tabel 2: Anbefalinger til implementering i uddannelsespraksis
*Inspiration til dette, se Otte et al. (2018).

6. Konklusion
Vores undersøgelse viser, at der er mistrivsel blandt minoritetsetniske studerende, som uddannelserne og underviserne bør handle på. Forudsætning for handling er en anerkendelse af, at vi på nuværende tidspunkt ikke formår at skabe vilkår, der understøtter minoritetsetniske studerendes trivsel på vores uddannelser. Vi har i denne artikel beskrevet tre forhold, som kan forbedres med henblik på at understøtte trivslen for minoritetsetniske studerende (se tabel 2). Vi vil argumentere for, at fokus på disse forhold ikke bare kan understøtte trivslen og fællesskabet for alle studerende på uddannelserne, men også kan fremme at flere med minoritetsetnisk baggrund søger og gennemfører en sundhedsuddannelse og på sigt medføre større diversitet blandt sundhedsprofessionelle.

”Jo mere man ligner flertallet, jo lettere er det”

REFERENCER

Brygger, R., Clemmensen, N.H., Nielsen, R.S.H. & Owens, J. (2022). *Etniske minoriteter på SOSU-skolerne*. Danmarks Videncenter for Integration. SOSU-projekt (sosufvh.dk).

Danmarks Evalueringsinstitut (2019). *Et nyt perspektiv på trivsel: Studierelaterede følelser på de videregående uddannelser*. Danmarks Evalueringsinstitut (eva.dk).

Danmarks Evalueringsinstitut (2020). *Et nyt perspektiv på faglige og sociale aspekter af studielivet: Betydningen af fagligt engagement og social tilknytning på de videregående uddannelser*. Danmarks Evalueringsinstitut (eva.dk).

Frederiksen, J.T. (2021). Hvad betyder klasse, køn og etnicitet for de velfærdsprofessionelle uddannelsers status? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, (3), 26-48.

Gullestad, M. (2004). Blind slaves of our prejudices: Debating “culture” and “race” in Norway. *Ethnos*, 69(2), 177-203. <https://doi.org/10.1080/0014184042000212858>

Halkier, B. (2016). *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur.

Hempler, N.F., Jervelund, S.S., Ryom, K., Villadsen, S.F. & Vinther-Jensen, K. (2020). *Veje til etnisk lighed i sundhed*. Dansk Selskab for Folkesundhed. https://www.danskselskab-forfolkesundhed.dk/media/hblbbpov/gps_veje-til-etnisk-lighed-i-sundhed_final.pdf

Katznelson, N., Pless, M. & Görlich, A. (2022). *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering: om ny udsathed i ungdomslivet*. Aalborg Universitetsforlag.

Khawaja, I. (2023a). Minoritetsstress. *Kvinder, køn & forskning*, 34(2), 91-107. <https://doi.org/10.7146/kkf.v34i1.130488>

Khawaja, I. (2023b). ”The hustle”: om diversitet og andethed i akademia. I: I. Khawaja & L. Lagermann (red.), *(Farve)blinde vinkler: om racialisering, ulighed og andetgørelse i pædagogisk praksis* (s. 307-325). Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Khawaja, I. (2023c). Vrede, skam og hvidhed: Memory work som pædagogisk strategi i udforskningen af racialiseret andetgørelse og ulighed. I: I. Khawaja & L. Lagermann (red.), *(Farve) blinde vinkler: om racialisering, ulighed og andetgørelse i pædagogisk praksis* (s. 327-346). Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Li, S., Miles, K., George, R.E., Ertubey, C., Pype P. & Liu, J. (2023). A critical review of cultural competence frameworks and models in medical and health professional education: A meta-ethnographic synthesis: BEME Guide No. 79. *Medical Teacher*, 45(10), 1085-1107. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2023.2174419>

Mathar, H. & Larsen, N.S. (2023). Indholdsanalyse. I: H. Mathar (red.), *Analysestrategier: i sundhedsfaglige undersøgelser* (s. 39-50). Samfundslitteratur.

Moffitt, P. & Durnford, K.L. (2021). Undergraduate nursing students’ perceptions about creating culturally safe classrooms: Living the epistemology, ontology and pedagogy. *Nurse education today*,105, 105029-105029. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2021.105029>

Otte, I.N., Lewis, M.-L., Canger, T., Knudsen, S.K., Bogisch, B. & Sørensen, M.W. (red.) (2018). *Den mangfoldige læreruddannelse: cases, øvelser og handlemuligheder*. Københavns Professionshøjskole. <https://drive.google.com/file/d/1KDF1-rKIDtRgQVBP99kXdX8dgCcybeX/view>

Pii, K.H. & Nielsen, A. (2020). Etnisk ulighed i sundhed – et svært, men nødvendigt emne i sygeplejerskeuddannelsen. *Uddannelsesnyt*, 31(4), 11-14. *Uddannelsesnyt*, 4 2020. Kosmos Grafisk – Issuu.

Ravn, I. (2021). *Selvbestemmelsesteorien: motivation, psykologiske behov og sociale kontekster*. Hans Reitzels Forlag.

Sørensen, N.U, Katznelson, N. & Bruselius-Jensen M. (2023). *Fællesskaber i ungdomslivet: Når de gør godt, og når de gør ondt*. Aalborg Universitetsforlag.

Tinto, V. (2017). Through the Eyes of Students. *Journal of college student retention: Research, theory & practice*, 19(3), 254-269. <https://doi.org/10.1177/1521025115621917>